

SVÉRÁZOVÝ ORNAMENT A JEHO UPLATNĚNÍ PŘÍSPĚVEK KE STUDIU FOLKLORISMU 20. STOLETÍ

ALENA KALINOVÁ

Moravské zemské muzeum – Etnografický ústav, Brno

ABSTRACT: The paper deals with the so-called folkloristic ornament and its use in decorating wooden souvenirs the production of which became the main activity of many small enterprises working in Moravia in the period of the First Czechoslovak Republic. Most of them disappeared with the beginning of political and social changes in the early 1950s. The author describes the workshops in Velké Opatovice (district Blansko) making wooden souvenirs. Their production is a typical example of period folklorism – the folk ornament was used for decoration. The attached table informs about the situation of this production branch in Moravia; it was elaborated on the basis of a listing of craft and home works for the Provincial Trade Office in 1940–1941, kept in the archives of the Ethnographic Institute of the Moravian Museum.

KEY WORDS: Ornament, folklorism, painted decor, wood, 20th century, Moravia, Velké Opatovice

Za jeden z projevů folklorismu ve 20. století lze považovat svérázový ornament, výsledek masové popularizace lidového umění, který do současné doby nachází odezvu u široké veřejnosti. V obecném povědomí je dokonce často vnímán jako synonymum lidové kultury, případně lidového umění.

Folklorismem rozumíme novodobé jevy a procesy související se sekundárním využitím prvků lidové tradice, které probíhají v mnoha sférách kultury a v nejrůznějších sociálních a historických souvislostech. Již v první polovině 19. století docházelo v průběhu národního obrození k uvědomělému uplatňování prvků lidové kultury v novém společenském kontextu. Toto romanticky zaměřené hnutí, charakterizované úsilím o vytvoření sebevědomé národní společnosti v rámci společenství slovanských národů, doznávalo ve své pozdní fázi na přelomu 19. a 20. století. Jubilejní výstava (1891), a zejména Národopisná výstava československá (1895), představily dosud nevídané kulturní bohatství českého a moravského venkova, které probudilo a posílilo zájem o lidovou kulturu při formování soudobé architektury a výtvarného umění. Vznik samostatné ČSR v roce 1918, který historicky završil proces národní emancipace, znovu vybízel k uměleckému vyjadřování pomocí osobitých výtvarných forem, v nichž se opět odrazila lidová kultura. Podobná situace nastala při ohrožení státu na konci třicátých let, v období druhé světové války a těsně po jejím skončení. V těchto vypjatých dobách byla znovu hledána opora v lidové kultuře a její prvky aplikovány do současného života. Inspirace tradiční výtvarnou kulturou se odrážela nejen v řadě uměleckých odvětví, ale odlišovala se také kvalitativní úrovní, neboť zahrnovala tvorbu předních umělců i výtvořů masové kultury.

Projevy folklorismu ve výtvarné oblasti se vyvíjely od 19. století a povšimla si jich dosud nepočtená odborná literatura. (např. Vydra 1949–1950).¹ Nejstarší fáze byla zahájena v první polovině 19. století, druhá probíhala na přelomu 20. století a vrcholila před první světovou válkou, třetí etapu lze časově zařadit do let před vypuknutím druhé světové války, jejího průběhu a období bezprostředně po jejím skončení. Vlny folklorismu ovšem zcela ne-